

Grup escolar a Sitges (1932-1948): de Martino a Coderch, passant pel G.A.T.C.P.A.C. (I)*

Iu Bover Arnal

iu.bover.arnal@gmail.com

La necessitat de disposar d'un edifici de grup escolar va començar a ser una prioritat per al consistori sitgetà l'any 1923, sota l'alcaldia de Josep Planes i Robert, tot coincidint amb la política d'instrucció pública noucentista impulsada per la Mancomunitat de Catalunya. Un cop caigut el règim de Primo de Rivera, durant la *dictablanda*, es produí el segon mandat de Planes, i els regidors del consistori insistiren a l'alcalde sobre la necessitat urgent de construir una nova escola graduada, ja que la situació era extrema fins al punt que el mestre havia de fer les classes a casa seva. Però no va ser fins l'1 d'abril de 1932 que, sota l'alcaldia de Josep Costa i Canal, es van adquirir 150.000 pams quadrats de terreny, situats a l'extrem Est de la població, per 60.000 pessetes, amb la intenció d'ubicar-hi el grup escolar. La compra d'aquests terrenys, que es va fer amb un préstec negociat per l'alcalde Costa i el regidor Ibàñez amb la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvi, era un requisit indispensable per poder demanar una subvenció de l'Estat a raó de 10.000 pessetes per cadascuna de les seccions que contingüés l'escola graduada.

Tot i les bones intencions, procurar de fer créixer el nivell cultural a través de la construcció d'edificis escolars era una feina molt complicada per als municipis, que ni amb les subvencions, que requerien una gran quantitat de tràmits burocràtics, arribaven a reunir el pressupost necessari per fer-los realitat. La solució va arribar per mitjà de particulars, generalment fills adinerats de les respectives poblacions, que es feien càrrec de les despeses, de manera que no hi havia cap intervenció de corporacions oficials. D'aquesta manera, la figura de l'arquitecte tenia una gran llibertat en la concepció del projecte i

L'esforç més gran per arribar a construir el grup escolar, que tant esperaven els sitgetans, es va fer durant el període de la Segona República

també en la realització de l'obra. I, precisament, aquesta llibertat de l'arquitecte va fer possible que les construccions escolars catalanes s'adaptessin als models de construccions escolars de les nacions més avançades en aquesta qüestió. A més, la burgesia catalana del moment pressionava perquè els organismes locals també s'esforcessin per dignificar i catalanitzar l'escola pública. En aquest sentit, la Mancomunitat va ser un instrument fonamental de dignificació i catalanització de l'escola i va crear el Consell de Pedagogia l'any 1913 i l'Escola d'Estiu el 1914, a més d'altres estudis i models d'edificis escolars.

Emplaçament dels projectes. Sitges l'any 1921

El 4 de febrer de l'any 1932, després que l'ajuntament arribés a un acord per a la compra dels terrenys on ubicar el futur grup escolar, l'arquitecte municipal Josep Maria Martino i Arroyo (Barcelona, 1891-1957) i una representació de la vila es desplaçaren a Barcelona i Esparreguera per tal d'estudiar els últims edificis escolars construïts. Veieren les construccions de l'arquitecte municipal de Barcelona, Josep Goday, i a Esparreguera, l'edifici dels Col·legis Nous, construït entre 1911 i 1929 per l'arquitecte Josep Domènech Mansana, que s'havia inaugurat el 6 de desembre de 1931, amb la presència del president Francesc Macià.

Tant els grups escolars edificats per Josep Goday com tota l'arquitectura escolar catalana d'abans de la República s'adscriuen al Noucentisme, un moviment estretament vinculat a la política. Es preveia que aquestes escoles havien de solucionar el greu problema de l'analfabetisme i, alhora, transmetre uns valors determinats i aconseguir la normalització cultural i la formació dels homes del futur.

Cal recordar que l'ensenyament oficial mai no va ser transferit a la Mancomunitat i que, per tant, aquesta s'hagué de centrar més en les qüestions qualitatives que no pas en les quantitatives, cosa que explica l'abast limitat de la seva acció. Però, malgrat la seva orientació classista i un cert centralisme barceloní, la política educativa mancomunada va fer evidents les possibilitats de promoure una escola pública, promoció que posteriorment fou ampliada per la Generalitat Republicana.

Martino va ser nomenat arquitecte municipal de Sitges, pel llavors alcalde Simó Llauredó i Clarà, el 18 d'agost de 1916,

només 7 mesos després d'haver-se titulat a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, i ho va ser fins l'esclat de la guerra civil, l'any 1936. El projecte d'una xarxa de clavegueram per al sector oriental de Sitges (1916), la planificació del passeig Marítim (1918) i la construcció del nou escorxador municipal (1920) són els encàrrecs que destaquen dels seus primers anys de treball per al consistori sitgetà. D'altra banda, Martino va ser director tècnic del projecte d'urbanització del sector de Terramar (1919), a través de la societat anònima "Parques y Edificaciones", constituïda el 10 de març de 1919, i alhora, va ser l'autor dels primers xalets edificats a la zona, com ara la casa Josep Freixa (1919), la casa Casimiro Barnils (1919), la Villa Capri (1920) o la casa Sansalvador (1923). Va construir l'Hotel Terramar Palace (1919-1932), actualment desaparegut, i va ser l'encarregat de fer la remodelació del saló teatre i la reforma de la façana de l'edifici de la Societat Casino Prado Suburense (1921-1922). Va dissenyar les grades i els equipaments que conformaven el complex esportiu de l'Autòdrom de Terramar, obra de Jaume Mestres i Fossas, inaugurat el 28 d'octubre de 1923, i l'any següent va ser responsable de la urbanització de la zona del Vinyet, on també va construir diverses torres per a famílies benestants. També va ser l'autor de l'edifici de Correus l'any 1925 i se li va encarregar un projecte d'escoles públiques l'any 1932.

El mes de setembre de 1932, Martino presentà el projecte de grup escolar, situat als terrenys comprats per l'Ajuntament de Sitges en temps de la Segona República espanyola als hereus de Rafael Llopart i Ferret, que es trobaven a l'aforesca extrem Est de la població, delimitats a l'Est per un camí entre camps, ja fora del nucli urbà, a l'Oest pel carrer de Rafael

Llopart, al Nord pel xalet amb jardí dels Llopart i, al Sud, per altres terrenys. El seu pressupost, de 734.756,03 ptes. resultava massa elevat per a les possibilitats econòmiques del consistori.

En aquesta primera proposta Martino emplaçava l'edifici al Nord del solar, tot ocupant una superfície de 1.122,67 m² i deixant 4.455,86 m² d'espai lliure destinat als jocs, que corresponia a 8,85 m² per alumne, per a un total de 504 alumnes. Es tractava d'un projecte que segregava l'ensenyament de nens i nenes i evitava el seu contacte un cop s'havia accedit a l'edifici, així preveia sis aules per a nens, sis aules per a nenes, biblioteca, guarda-roba, lavabos, dutxes, sala de professors, direcció, menjador i cuina, i es distribuïa en dues plantes, una per a cada sexe, comunicades per dues escales.

L'esquema compositiu del projecte era marcadament clàssicista i, naturalment, la seva forma es generava a partir de l'articulació d'un eix de simetria Nord-Sud on es disposaven les peces més destacades de l'edifici pel seu caràcter simbòlic: l'accés, el vestíbul i la biblioteca–museu. Simètricament a aquest eix es disposaven les dues llargues ales que allotjaven les aules i un cos posterior més curt amb les peces de servei. Tanmateix, la necessitat de separar les dues plantes de l'escola deixava al descobert les dificultats de Martino per congeniar l'arquitectura acadèmica amb les exigències del programa, ja que finalment l'eix de l'accés quedava negat per una doble entrada, que a la vegada l'obligava a col·locar d'una manera estranya el nucli d'escales principal que facilitava l'accés de les nenes al primer pis

La primera proposta de Josep Maria Martino era un grup escolar propi del Noucentisme català amb algunes pinzellades racionalistes

El volum més important, que contenia l'espai de vestíbul i les aules, estava connectat per un passadís que seguia l'eix principal amb un volum secundari d'espais de servei, com ara despatxos, sales de professors, lavabos i dutxes. En la trobada dels dos volums es disposava el vestíbul, que articulava l'accés al grup escolar, l'accés a les aules mitjançant una llarga galeria i l'accés al volum de serveis. Martino suavitza aquesta trobada fent un xamfrà a les quatre cantonades del vestíbul i obrint finestres a la cara Nord, i proposà unes fonts ornamentades amb la figura de mida real de Cassandra portant el Pal·ladi als xamfrans de la cara Sud.

Martino argumenta l'orientació de les aules de l'escola de la manera següent:

"*La situación de la Villa de Sitges, lindante al sur con el Mediterráneo, así como sus condiciones especiales meteorológicas, en virtud de las cuales nunca, o casi nunca, se producen lluvias reinando los vientos procedentes del mediodía, hace que la orientación ideal para las aulas, célula esencial del edificio, sea precisamente la de Mediodía. Dicha orientación es la más caliente en invierno, durante cuya estación rara vez se producen fuertes vientos procedentes del mar, en cambio en verano sopla de dicha dirección en forma casi constante, una fresca brisa que da a dicha orientación una situación privilegiada en los días calurosos del estio. Acaba de completar las excelentes condiciones de esta orientación la carencia de lluvia batida contra los cristales, ya que, como se ha dicho antes, rara vez se presenta simultáneamente lluvia y viento de dicha dirección.*

Por las razones expuestas, y para evitar desigualdades de condición climatológica entre las diversas clases, se ha creído condición esencial, incluso desde el punto de vista pedagógico proyectar todas las clases con la idéntica orientación, destinando las demás fachadas, para los servicios complementarios."

L'orientació escollida i la seva aplicació "funcional" sistemàtica és un fet que sorprèn, sobretot en les propostes de l'arquitecte Martino, més proper als postulats del Noucentisme

i, per tant, als criteris que defensava Goday en l'article titulat "Replica documentada de l'arquitecte Josep Goday i Casals als comentaris crítics inserits al número 9 de la revista A.C." publicat a la revista *Arquitectura i Urbanisme*, 4 (1933).

Aquesta decisió l'obligà a fer una composició de tres aules contigües a cada ala, al llarg de la façana principal, i connectada amb una galeria de circulació posterior, orientada al Nord, amb grans finestrals. L'aula tipus de l'escola tenia una superfície de 62,16 m², disposava de tres armaris i estava pensada per a 42 alumnes asseguts de dos en dos.

El pis superior, de la mateixa superfície que la planta baixa i amb la mateixa distribució, incorpora una aula de treballs manuals, amb sortida a una petita terrassa, en l'espai lliure que deixa l'entrada de nens i l'espai de biblioteca–museu, que ocupa la planta baixa. La coberta, característica dels grups escolars del Noucentisme, és de teula plana vermella amb una geometria general a quatre aigües i una connexió a dues aigües amb el volum situat al Nord, també a quatre aigües.

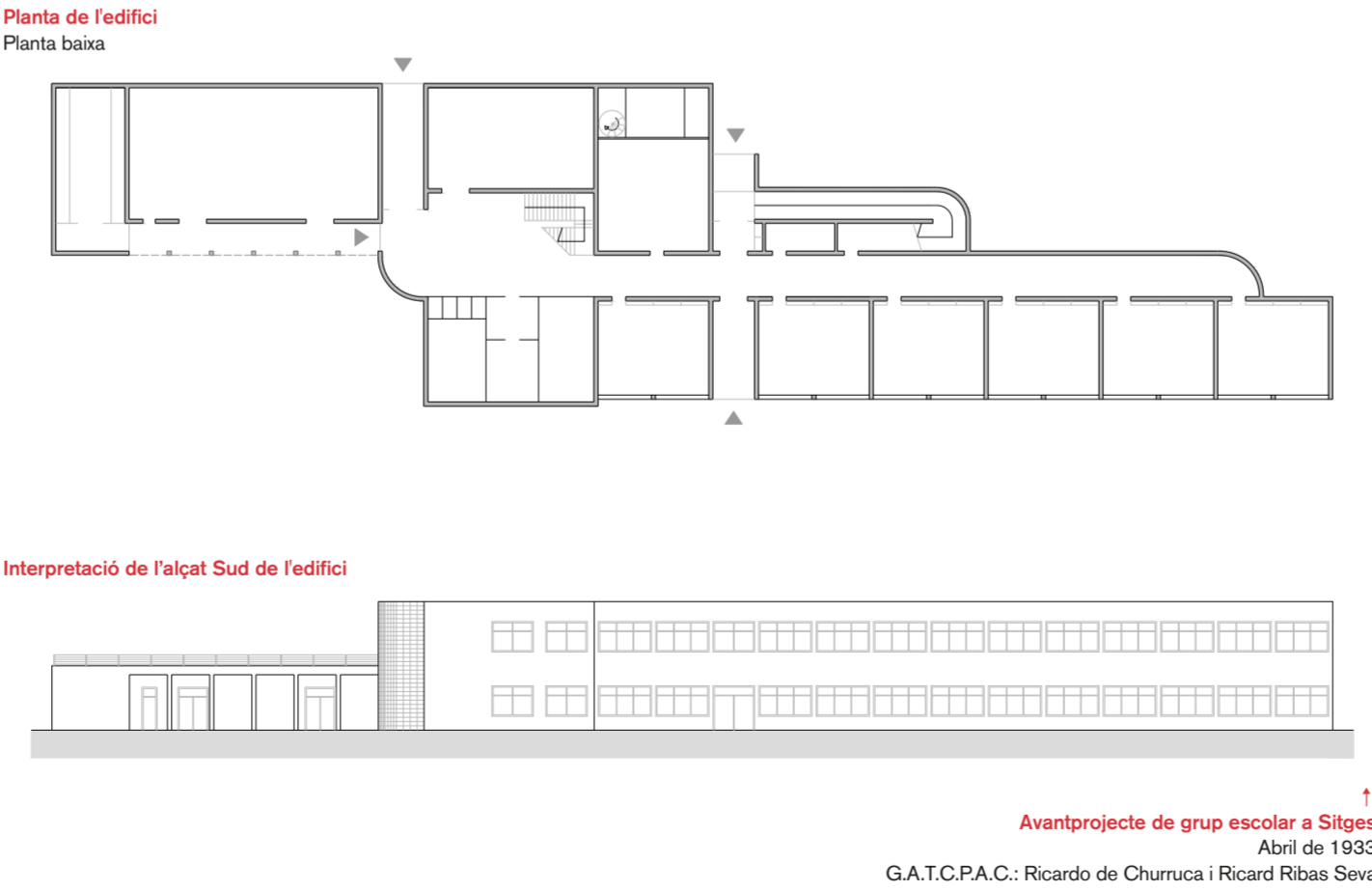
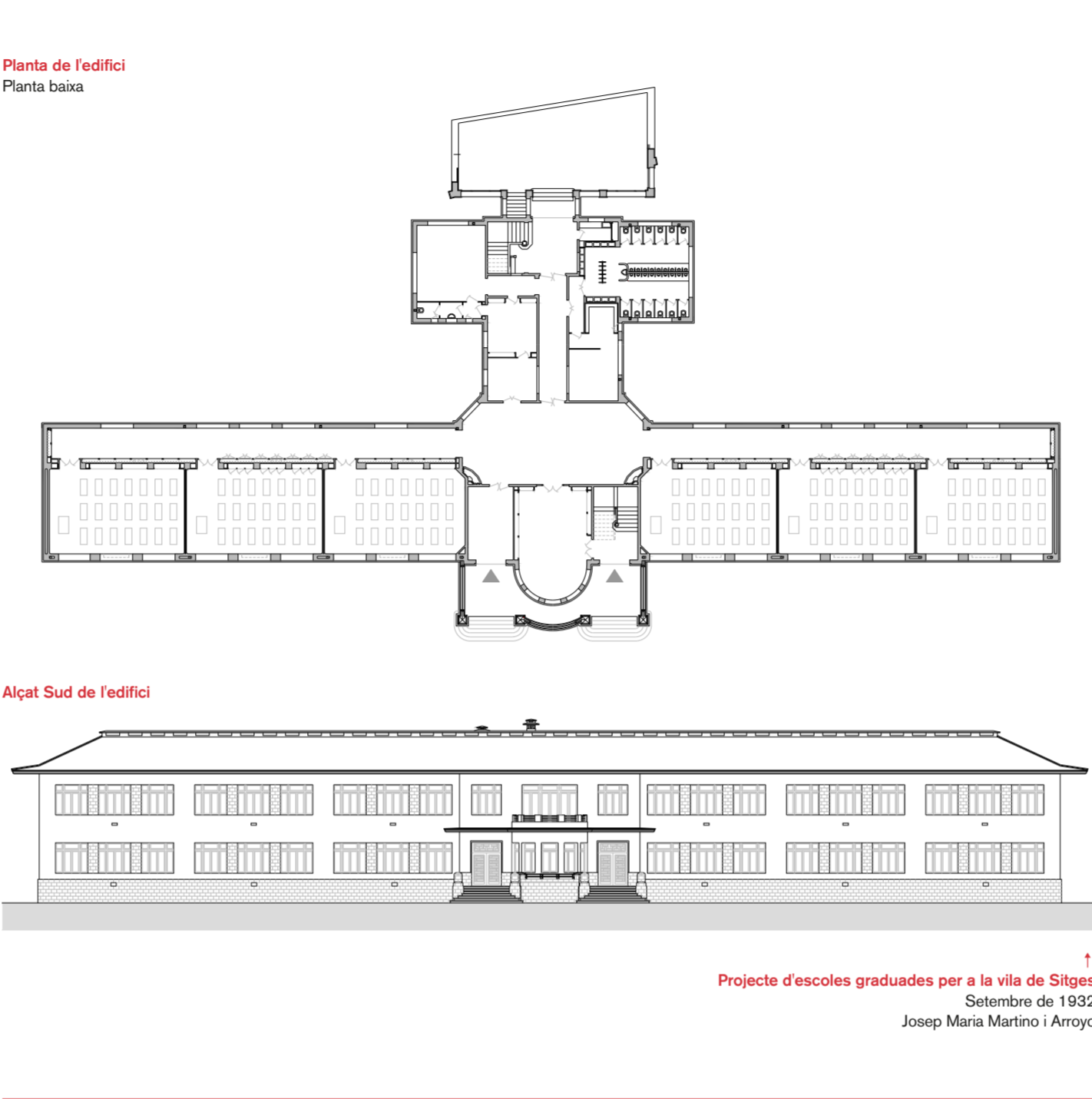
Per a aquest projecte, Martino va arribar a definir, a banda de plantes, alçats i seccions de l'edifici, detalls a escala 1/10 de les portes, armaris i finestres de les aules, plànols de ferreria, tipus de fusteries a escala 1/50, metalls de les portes a escala real, plànols de calefacció, detalls de serralleria a escala 1/10 i detalls diversos a escala 1/10, com són les escales interiors, la fossa sèptica o les fonts decoratives del vestíbul.

Constructivament, Martino utilitza els materials i les tècniques habituals en la construcció catalana de principis de segle xx i, d'acord amb el Reglament Oficial de 31 de març de 1931 –que determinava el programa, la capacitat dels locals, els materials de construcció i les seves condicions, etc.–, proposà un sòcol de carreuó de pedra calcària que feia de base de les parets exteriors, que eren de murs de maó. Cal destacar, però, algunes preocupacions relacionades amb l'aïllament tèrmic del tancament exterior de les aules. Així, per tancar les tersteres de les aules extremes, les parets eren de murs de maó de 15 centímetres de gruix, aïllades per una cambra d'aire de 15 centímetres.

La façana Sud i principal del projecte de Martino de setembre de 1932 té un llenguatge estrictament clàssic. Un sòcol continu de carreuó de pedra calcària, amb una altura d'1,75 m i una llargada d'uns 75 m, que només queda interromput, en arribar al centre de la composició, per un cos avançat format per una doble escala d'accés i l'única superfície corba de l'edifici, que conté la biblioteca–museu, segurament l'espai més singular dels grups escolars del Noucentisme. L'especejat d'aquest sòcol de pedra es repeteix a les agulles d'obra entre finestrals de cada una de les aules, de manera que s'emfatitza l'horitzontalitat de la composició i la percepció exterior de cada un dels mòduls d'aula. La resta de paraments devien anar arebossats i pintats d'un color clar. Les portes d'accés principal tenen com a decoració unes geometritzacions de la forma, en aquest cas rectangular, típiques de l'art–déco. Tot i aquests detalls, podem considerar que és una façana poc carregada, si ho comparem amb l'arquitectura noucentista de l'època.

L'esquema compositiu de la proposta de Martino és hereu de tantes escoles nascudes sota postulats de l'academicisme i té un clar referent proper en el projecte d'Enric Mora, arquitecte municipal de Sant Cugat del Vallès, encarregat per l'ajuntament l'any 1926, inaugurat el 26 de juny de 1932 i publicat al número 4 de la revista *Arquitectura i Urbanisme*. Malgrat que el projecte de Mora no respecta l'orientació única per a totes les aules, també es desenvolupa en un cos central de vestíbul i dues ales a banda i banda, una per a nens i l'altra per a nenes, amb tres aules cadascuna. Aquest tipus té continuïtat amb el projecte d'escoles per al barri de la Bordeta, a Lleida, de Josep Florensa Ollé, construït l'any 1934, que adopta la solució de barra amb un cos central i dues ales amb aules.

Així doncs, la primera proposta de Josep Maria Martino era un grup escolar propi del Noucentisme català amb algunes pinzellades racionalistes, com ara l'orientació única per a totes les aules i un cert control final de les superfícies d'espais de vestíbul i serveis en relació amb les aules. Una composició

simètrica, la preocupació per la monumentalitat i l'ornamentació, tot i que amb algunes influències de l'art–déco, seguien els patrons noucentistes. Com ja s'ha dit anteriorment, el seu elevat cost, 734.756,03 ptes, va fer impossible la seva construcció i el consistori decidí de fer un nou encàrrec fora del despatx de l'arquitecte municipal, tal com posteriorment quedà reflectit en l'acta del Ple Municipal:

"El Sr. Vidal mateix explica el que ha passat amb el projecte d'escoles que fou encomenat a l'arquitecte municipal Sr. Martino qui va confectionar–lo amb un pressupost tant alsat que fa impossible la seva realització. Afegeix que aquest import exagerat i apartat completament de les normes que s'havien indicat al Sr. Martino i acaba proposant que sigui encarregat un nou projecte amb majors possibilitats per a l'Ajuntament al grup d'arquitectes de G.A.T.P.A.C. *[sic]* per unes 400.000 Ptes, quedant així aprovat l'encàrrec amb la remarca d'urgència del Sr. Ibañez."

Les noves generacions d'arquitectes promovien el debat per integrar els principis de l'arquitectura moderna en l'arquitectura escolar. El G.A.T.E.P.A.C. (Grupo de Artistas y Técnicos Españoles para el Progreso de la Arquitectura Contemporánea) els difonia a través de les pàgines de la seva revista *A.C. Documentos de Actividad Contemporánea* amb la publicació de dos números monogràfics sobre la nova arquitectura escolar, i també impartint conferències per part dels seus membres i per mitjà de l'exposició "La Exposición Internacional de Escuelas Modernas", que es va inaugurar el dia 20 de desembre de 1932 al pati del Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes, de Madrid, i poc després, l'11 de gener de 1933, es traslladà al local de l'Escola Normal de la Generalitat de Catalunya, de Barcelona, on s'inaugurà amb la presència del president Francesc Macià, l'alcalde Aguadé i el conseller de Cultura Gassol.

La batalla entre els partidaris de l'arquitectura moderna i els defensors de l'arquitectura noucentistat tot just acabava de començar. Aquest any 1933, el G.A.T.C.P.A.C. publicà, en el número 9 de la seva revista *A.C.*, un monogràfic dedicat a les escoles, que era un atac frontal a l'arquitectura del Noucentisme i als seus principals exponents.

Els autors de l'avantprojecte del G.A.T.C.P.A.C. foren els arquitectes Ricardo de Churrucua Dotres i Ricard Ribas Seva, que l'emplaçaren en els terrenys del carrer de Rafael Llopart, i comptà amb un pressupost de 345.725,69 ptes.; era per tant inferior a les 420.000 ptes. de l'avantpressupost que els havia estat demanat pel consistori el mes de febrer d'aquell mateix any.

Tot el que hem pogut trobar, fins avui, de l'avantprojecte de Churrucua i Ribas Seva és un esquema de planta baixa i superior, i amb una petita referència a l'emplaçament, dibuixat a llapis i conservat a l'Arxiu Històric del COAC. Els arquitectes del G.A.T.C.P.A.C. també es decidiren per emplaçar el grup escolar al Nord del solar, tot ocupant una superfície aproximada de 1.377,80 m². Seguint les exigències del Reial Decret de 10 de juliol de 1928, proposaven un programa que constava de dotze aules, sis a cada pis, sanitaris, dutxes, despatx dels mestres, despatx de les mestres, despatx del director, dispensari, cuina, office, menjador, museu–biblioteca, *hall*, espais de magatzem, gimnàs, coberts, camps de joc i piscina. Aquest programa es disposa en dues barres paral·leles desplaçades entre si. La barra més propera a l'accés pel carrer Rafael Llopart acompanya l'estudiant amb una porxada fins al vestíbul central, que es converteix en el nexa d'unió entre les dues barres.

Aquest projecte és l'únic que incorpora en el programa la cultura física, és a dir, el gimnàs i la piscina, i que no els amaga sinó que els col·loca just a l'entrada. El volum del gimnàs funciona independentment de la resta de programa escolar, com a gimnàs i com a espai polivalent, i articula l'accés a l'escola a través d'un pòrtic que duu al cos central, on hi ha el *hall* i la resta de programa de serveis. Les aules formen un altre volum que queda desplaçat horitzontalment del cos del gimnàs i connectat al cos central per un passadís.

La preocupació per la composició simètrica i la monumentalitat portaven Martino, en el projecte de 1932, a plantejar l'accés principal i únic, al Grup Escolar, pel centre de la fa-

çana Sud, és a dir, allunyat del carrer Rafael Llopart i davant del camp de jocs de l'escola. Per contra, l'avantprojecte presentat pels arquitectes Churrucua i Ribas Seva col·locava l'accés principal a la façana Oest, la més propera al carrer, i afegia accessos secundaris a les façanes Nord i Sud, de manera que fossin possibles altres tipus de circulació entre les aules i el pati exterior. El *hall*, amb l'escala d'accés al primer pis, s'estenia amb un passadís llarg de distribució de les classes. *Hall* i passadís separaven les aules d'una barra de serveis i espais comuns, com ara el gimnàs i la biblioteca. La planta baixa i el primer pis es comunicaven verticalment amb una generosa escala oberta al vestíbul i, com era d'esperar, amb una rampa inspirada en els projectes de l'arquitecte suís Le Corbusier, com ara la Villa La Roche (1923–1925), la Villa Savoye (1928) o el Centrosoyuz (1928–29), i també, en el projecte de grup escolar de l'avinguda del Bogatell, de Josep Lluís Sert, publicat en el número 10 de la revista *A.C.*; l'any 1933.

Les aules estaven agrupades i orientades al Sud, seguint els estudis dels tipus de cost mínim, i tenien una superfície de 52 m². Com que no disposem de cap alçat ni secció de l'avantprojecte de Churrucua i Ribas Seva, tan sols podem plantejar la discussió en termes d'hipòtesi. Pel que fa a les relacions entre el buit i el ple de la façana de l'aula, en els projectes de Martino la relació era del 63% de superfície de façana per una superfície vidriada del 37%. Si fem una hipotètica aproximació sobre la façana de l'avantprojecte presentat pel G.A.T.C.P.A.C., veurem que aquesta relació s'equilibrava per tal d'aconseguir una millor il·luminació de l'aula i a la vegada un estalvi de paret exterior, tal com s'explicava en el número 9 de la revista del grup, *A.C.*, amb un

La proposta de Ricardo de Churrucua i Ricard Ribas Seva seguia els corrents d'avantguarda internacionals en la construcció d'escoles

56% de superfície de façana i un 44% de superfície vidriada.

El confort a l'aula era un element important en el projecte de Martino de 1932, que preveia calefacció a totes les aules. També ho era per a l'avantprojecte del G.A.T.C.P.A.C., que es preocupava per la ventilació de les aules i volia incloure-hi la instal·lació del sistema Knapen, com demostrea el pressupost enviat per l'enginyer industrial Francisco Doménech –amb seu al carrer Rosselló, 245, de Barcelona–, que els oferia la instal·lació del sistema a les 12 aules per un total de 5.832 ptes.

La rampa d'accés al primer pis, amb un pendent aproximat del 15%, era una comunicació gairebé exclusiva per als infants, ja que permetia una relació directa de les aules de les plantes baixa i primera sense haver de passar pel vestíbul, i alhora estava connectada amb els accessos secundaris a Nord i Sud, vinculats als camps de joc. Al primer pis hi ubicaven, a banda de les sis aules, el programa de dispensari, reconeixement, llits, cuina, office, vaixel·la i menjador, en relació, segurament, a una gran terrassa.

No hem pogut trobar cap alçat de la proposta d'avantprojecte de Churrucua i Ribas Seva, però amb els esquemes de planta ens podem imaginar que no defugien de les formes pures del racionalisme. Segurament, proposaren uns alçats similars a la proposta de l'arquitecte Pere Armengou per al Grup Escolar Renaixença, a Manresa, si bé adaptats a l'alçària i llargada de l'avantprojecte per al grup escolar de Sitges. Com a element de composició de la façana Sud, unes grans finestres rectangulars, dues per a cada aula, elevades més o menys 1 metre respecte del terra, i d'unes dimensions aproximades de 2,2 m d'altura per 3,85 m de llargada, per a un total de 24 finestres, seguint els patrons d'estandardització de portes, finestres i altres elements de la construcció. També hi ha altres tipus de finestra més petita per a altres dependències i barana metàl·lica al voltant de la terrassa. L'absència d'ornament era un dels reclams de l'arquitectura

Pere Armengou, escola graduada a Manresa 1934

terrasses, i així feia possible les classes a l'aire lliure com en altres escoles d'avantguarda europees, com per exemple la de Jan Duiker, a Amsterdam (1927-1930), o l'escola Montessori, a Bloemendaal, de J.H. Groenewegen (1930).

Com a referent proper de la proposta de Churruga i Ribas Seva a Sitges, podem trobar el Grup Escolar Renaixença, a Manresa, de Pere Armengou, soci fundador del G.A.T.C.P.A.C. i arquitecte municipal de la capital del Bages entre 1932 i 1934. El grup fou projectat l'any 1932 i inaugurat pel president Lluís Companys el mes de setembre de 1934. Tot i que el projecte d'Armengou constava de quatre plantes, podem destacar una sèrie de trets en comú, com ara l'emplaçament al fons del solar per obtenir el màxim d'insolació per a l'edifici i per al camp escolar, l'orientació de totes les aules a Sud-Est i unes proporcions d'aules i finestres molt semblants. També es tractava el volum de gimnàs i sala d'actes com un cos annex al cos principal i trobem una relació entre el menjador i una de les terrasses del grup escolar.

Amb un pressupost de 345.725,69 ptes., assequible per a les arques del consistori sitgetà, que fixava l'encàrrec en 400.000 ptes., l'avantprojecte va topar amb un conflicte d'interessos i de normes regulades pel Col·legi d'Arquitectes, que obligava a l'Ajuntament de Sitges a pagar els honoraris que es devien a Martino per la redacció del projecte de setembre de 1932, abans de poder encarregar una altra proposta de projecte per al grup escolar de la vila. Aquest fet va tornar a posar sobre la taula de l'arquitecte Martino el projecte de grup escolar.

*: En aquest butlletí es publica un extracte del treball final del màster d'arquitectura especialitzat en Teoria, Història i Cultura (UPC, juny 2017) -premi Josep Carbonell i Gener 2017-, que explica les diferents propostes de Grup Escolar que van precedir el que avui dia coneixem com C.E.I.P. Esteve Barrachina. Per raons d'espai, s'han hagut de suprimir la major part de les il·lustracions i totes les referències i la bibliografia, que es poden consultar a: <http://hdl.handle.net/2117/111168>

moderna i, gràcies, en part, a aquest fet, els arquitectes del G.A.T.C.P.A.C. pogueren oferir a l'Ajuntament de Sitges un pressupost al seu abast. L'articulació entre les dues barres juxtaposades es produïa amb un volum cilíndric segurament conformat amb pavès de vidre, material de principis del segle XX, relacionat amb el desenvolupament industrial, que ja havia estat emprat per Le Corbusier i també per l'arquitecte francès Pierre Chareau en la seva Maison de Verre (1928-1932).

Pel que fa als materials de construcció del projecte, no es conserven documents que els descriguin, però segurament es tractava d'un tipus de construcció, corrent entre els arquitectes racionalistes, que es basava en pilars

d'acer o de formigó armat, sostres de bigues d'acer i revoltos, i terrat pla.

La proposta de Ricardo de Churruga i Ricard Ribas Seva, integrants del G.A.T.C.P.A.C., seguia els corrents d'avantguarda internacionals en la construcció d'escoles i, per tant, anava totalment en contra dels postulats noucentistes. El grup escolar tenia una composició segons les diferents funcions que requeria l'edifici, i no segons eixos de simetria com en el cas dels grups escolars del Noucentisme. Buscava la racionalització en les dimensions dels espais i la possibilitat d'agrupació de funcions en un mateix espai, eliminava qualsevol tipus d'ornament i estandarditzava portes, finestres i altres accessoris. També substituïa la teulada per les

Un llibre i tres pintures d'Agustí Ferrer Pino

Toni Sangrà Boladeres

Aquest any fa 60 anys de la mort d'Agustí Ferrer Pino, el pintor sitgetà conegut a la vila, per exemple, per haver dissenyat i pintat originalment el Drac o ser l'autor de les pintures murals del sostre i la façana del Prado. El Grup d'Estudis Sitgetans ha volgut recordar-lo i reconèixer la seva figura amb la publicació del llibre *Agustí Ferrer Pino, un artista per descobrir*, i la restauració de tres obres del fons Ferrer Pino de la Fundació Ave Maria.

El llibre, fruit de la recerca sobre l'obra d'Agustí Ferrer, és una narració cronològica de la seva vida artística a través dels esdeveniments i obres més rellevants. En aquest recorregut biogràfic d'Agustí Ferrer Pino el lector podrà tenir una visió panoràmica i completa de la seva trajectòria, tenint en compte l'evolució i els canvis en la seva obra.

D'altra banda pel que fa a les obres restaurades, en un primer moment i en el marc de la presentació del llibre, la intenció va ser que aquestes tres pintures es poguessin veure en una exposició a la Capella de les Arts de la Fundació Ave Maria, conjuntament amb altres obres inèdites de l'artista. Malauradament, el context actual ha fet inviable un acte d'aquestes característiques. Tanmateix, a través d'aquestes línies volem donar unes pinzellades sobre el context historiogràfic d'aquestes tres pintures restaurades per Pep Pascual.

Agustí Ferrer no acostumava a datar les seves obres, i aquest fet va suposar un trencaclosques pel nostre estudi. Tot i així, a través de la recerca i recull documental i bibliogràfic, i evidentment de l'observació dels canvis estilístics de la seva obra, situem les tres pintures a l'oli restaurades en una mateixa època. Les obres són dos paisatges i un autorretrat realitzats en

el període 1926-1930, que qualifiquem com una etapa expressionista d'Agustí Ferrer en la que experimenta amb diversos estils i tècniques. També és un moment en el que consolida la pintura de paisatge postimpressionista i comença a definir retrats de tendència realista, que seran característics de la seva obra en períodes posteriors.

L'autoretrat és una pintura (60x50cm) que podem situar a l'inici d'aquest període, entre els anys 1925 i 1926, uns anys en els que la vitalitat artística de Ferrer es manifesta amb obres sensibles i de factura expressionista que, per exemple, el porten a exposar en diverses ocasions a les Galeries Dalmau de Barcelona. Així, la seva vessant de retratista es projecta en

retrats de vilatans i persones conegudes de Sitges, com Pep Capelles, Bartomeu Carbonell o Amadeu Cuscó. Les diferents cròniques de l'època deixen constància de la bona acollida que tenien els seus retrats tal i com llegim en una ressenya dedicada al pintor a *La Veu de Catalunya* a l'any 1926: «El retrat ocupa actualment les activitats d'En Ferré, i hi triomfa amb igual desinvoltura. Sabem que els seus habituals adquiridors de París li tenen encarregades obres en gran nombre».

Pel que fa als dos paisatges, s'adeqüen al caràcter lumínic de la pintura del natural del paisatgisme català i mediterrani. El tema de les dues pintures són jardins. El quadre més petit (55x45cm), de llum clara i tons groguencs, pot recordar a un racó del mirador dels jardins de Terramar de l'època. L'altra pintura és més gran (92x73cm) i s'hi aprecia un jardí senyorial en el que, en primer terme, les ombres violàcies dels arbres contrasten amb el terra ataronjat d'un carreró entre bancals. Ambdues pintures, tant pel tema com pel seu tractament formal, recorden a les pintures de la mateixa temàtica que Ruññol i Casas havien afermat en el modernisme pictòric.

Esperant ben aviat poder gaudir d'aquestes pintures en viu, el record i el reconeixement per l'obra de Ferrer queda de moment recollit en la lectura del llibre *Agustí Ferrer Pino, un artista per descobrir*.

agenda

El Butlletí surt avui sense l'agenda habitual, ja que hem hagut de posposar les activitats que teniem programades pels propers mesos. Esperem que en el número següent us poguem donar nova informació.